

ČAROBNA DOŽIVETJA *v Prekmurju*

ČAROBNA DOŽIVETJA V PREKMURJU

Založnik

Pomurska madžarska samoupravna narodna skupnost –
Muravidéki Magyar Önkormányzati Nemzeti Közösség

Besedilo

Bea Feher (PMSNS – MMÖNK)

Prevod v slovenski jezik

Vesna Dunjko

Grafično oblikovanje in prelom

Tanja Semion Šantić

Tisk

Digifot, fotografija in tisk d.o.o.

Naklada

6000

Leto izdaje

2026

Publikacija je izšla s podporo

»Programa spodbujanja gospodarske osnove madžarske
narodne skupnosti 2025–2028«.

Vsakršno kopiranje publikacije ali katerega koli njenega
dela je brez dovoljenja izdajatelja strogo prepovedano!

Publikacija ni za prodajo.

CIP - Kataložni zapis o publikaciji

Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

908(497.411)

FEHÉR, Bea

Čarobna doživetja v Prekmurju / [besedilo Bea Feher ;
prevod v slovenski jezik Vesna Dunjko]. - Lendava :
Pomurska madžarska samoupravna narodna skupnost =
Lendva : Muravidéki Magyar Önkormányzati Nemzeti
Közösség, 2026

Vsebuje tudi besedilo, tiskano v obratni smeri: Élmények
nyomában a Muravidéken / [szöveg Bea Feher]

ISBN 978-961-97163-4-2

COBISS.SI-ID 280943107

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA LOKALNO
SAMOUPRAVO, KOHEZIJO
IN REGIONALNI RAZVOJ

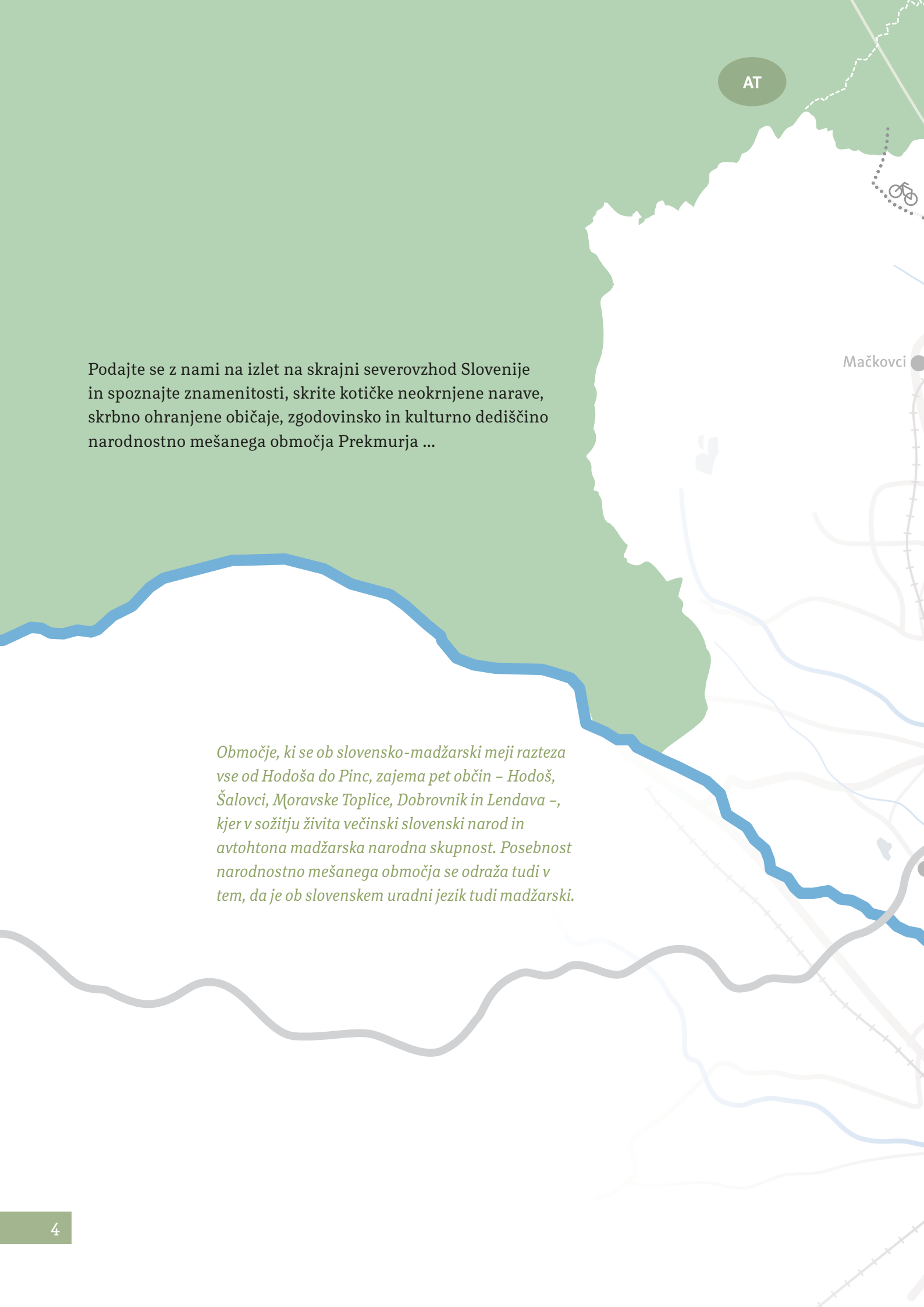
— v POMURJE —
www.MURAVIDÉK.re

@muravidek.re #muravidekre #vpomurje
muravidekre@gmail.com
www.muravidek.re

KAZALO

Zemljevid	4
Na kratko o občini HODOŠ	6
Etnografska hiša v Krplivniku – varuhinja preteklosti	8
V objemu Hodoškega jezera in krplivniškega izvira	10
Razgled v preteklost	12
Na kratko o občini ŠALOVCI	14
Kjer kmečka opravila in običaji oživijo	16
Ko so potoki še poganjali mlinska kolesa	18
Negovanje preteklosti, ohranjanje vere	20
Na kratko o občini MORAVSKE TOPLICE	22
Ko se prepletajo čebelarstvo in ljudski običaji	24
Če bi zidovi znali govoriti ...	26
Po sledih sakralnih objektov	28
Na kratko o občini DOBROVNIK	30
Kjer se prepletata zgodovina in rokodelstvo	32
Nabiranje novih moči in sprostitve v objemu narave	34
Brezmejna pokrajina, brezmejni spomini	36
Na kratko o občini LENDAVA	38
Prva vzorčna kmetija v Sloveniji – Prekmurska vzorčna kmetija	40
Kulturnozgodovinski potep po Lendavi in okolici	42
Po sledih sakralnih spominskih krajev in objektov	44

A stylized map showing the Slovenian-Hungarian border. The Slovenian territory is colored green, and the Hungarian territory is light grey. A thick blue line marks the border. In the top right, a green circle contains the letters 'AT'. A dotted line with a bicycle icon is in the top right corner. The name 'Mačkovci' is written near a grey dot on the right. The text is placed over the green Slovenian area.

Podajte se z nami na izlet na skrajni severovzhod Slovenije in spoznajte znamenitosti, skrite kotičke neokrnjene narave, skrbno ohranjene običaje, zgodovinsko in kulturno dediščino narodnostno mešanega območja Prekmurja ...

Območje, ki se ob slovensko-madžarski meji razteza vse od Hodoša do Pinc, zajema pet občin – Hodoš, Šalovci, Moravske Toplice, Dobrovnik in Lendava –, kjer v sožitju živita večinski slovenski narod in avtohtona madžarska narodna skupnost. Posebnost narodnostno mešanega območja se odraža tudi v tem, da je ob slovenskem uradni jezik tudi madžarski.

SLOVENIJA
SZLOVÉNIA

N

HU

HR

5

12

20

26

34

42

Dolenci

ŠALOVCI

HODOŠ
HODOS

Stražni stolp

Krplivnik
Kapornak

Domanjševci
Domonkosfa

Cerkev sv. Martina

Kercaszomor

Središče
Szerdahely

Magyarszombatfa

Gödörháza

Prosenjakovci
Pártosfalva

Pordašinci
Kisfalú

Motvarjevci
Szentlászló

Selo

Čikečka vas
Csekefa

Andrejci

Sebeborci

Martjanci

MORAVSKE
TOPLICE

Tešanovci

Bogojina

Voglerjeva koča

Kobilje

Bukovniško jezero

DOBROVNIK
DOBRONAK

Žitkovci
Zsitkóc

Kamovci
Kámaháza

Radmožanci
Radamos

Genterovci
Göntérháza

Mostje
Hidvég

Banuta
Bánuta

Dolga vas
Hosszúfalu

Dolgovaške Gorice
Hosszúfaluhegy

LENDAVA
LENDVA

Lendavski grad

Lendavske Gorice
Lendvahegy

Gornji Lakos
Felsőlakos

Dolnji Lakos
Alsólakos

Čentiba
Csente

Dolina
Völgyifalu

Pince Pince

Pince Marof
Pincemajor

Benica

Petišovci
Petesháza

Trimlini
Hármasmalom

Hotiza

Kot Kót

Velika Polana

Kapca Gyertyános

Kapca

Odranci

Ižakovci

Dokležovje

Beltinci

Lipovci

Bakovci

Rakičan

MURSKA
SOBOTA

Martjanci

Moščanci

Gornji Petrovci

Ženavlje

Dolenci

Verželj

Verželj

Verželj

Na kratko o občini

HODOŠ

Občina Hodoš, ki obsega le 18 kvadratnih kilometrov, se nahaja na skrajnem severovzhodu Slovenije, natančneje na Goričkem v Prekmurju. K občini spadata dve naselji: Hodoš in Krplivnik, kakor tudi Domaföld kot zaselek Krplivnika.

Prva dokumentirana omemba obeh naselij sega v leto 1393. Prebivalci so se nekoč ukvarjali s kmetijstvom, gozdarstvom in sadjarstvom, v zadnji tretjini 20. stoletja pa se je njihov način življenja bistveno spremenil, podobno kot v širši regiji. V začetku tretjega tisočletja je na primer zelo pomembna postala novo zgrajena slovensko-madžarska železniška proga.

Občina Hodoš šteje vsega 360 prebivalcev in spada med najmanjše slovenske občine. Kljub temu je od svoje osamosvojitve januarja leta 1999 dosegla velik napredek, tako na področju gospodarstva kot infrastrukture. Poleg naravnih danosti ima danes tudi veliko drugih zanimivosti, ki jih nikakor ne smete zamuditi, če želite spoznati vrednote obeh naselij ter vsakdanje življenje in običaje njunih prebivalcev.

ETNOGRAFSKA HIŠA V KRPLIVNIKU – VARUHINJA PRETEKLOSTI

Pri ohranjanju snovne in nesnovne dediščine imajo pomembno vlogo etnografske hiše, urejene na narodnostno mešanem območju Prekmurja. Ena od njih se nahaja ob pobočju krplivniških gričev, od koder se razprostira edinstven razgled na okoliško pokrajino. Nekoč je bil Krplivnik s pripadajočim zaselkom Domaföld značilna vas Stražne krajine (Őrség), zato ni naključje, da so prav tu uredili etnološko-zgodovinsko zbirko, ki prikazuje nekdanji način življenja prebivalcev in velja za pomemben zgodovinski vir.

Krplivniška etnografska hiša oziroma **Krajevno-zgodovinska in etnološka zbirka v Krplivniku** je svoja vrata odprla junija 1997. Urejena je v nekdanji Škerlakovi domačiji, zgrajeni v prvi tretjini 20. stoletja. Pred vhodom v stavbo je majhna, z letvenimi rešetkami okrašena veranda s polovično streho, ki je nekoč bila opremljena z mizo in vogalno klopjo ter je družini ob vročih dneh nudila hladno zavetje.

Iz dolgega in ozkega hodnika, katerega stene krasijo arhivski viri in različni pisni dokumenti, pridemo v prvo sobo, kjer so razstavljene arhivske fotografije družine Könye. V prvi tretjini 20. stoletja se je Lajos Könye, eden od družinskih članov, ukvarjal tudi s fotografiranjem. V kotu sobe stoji knjižna polica, na kateri najdemo različno leposlovje in knjige z versko tematiko, poleg nje pa je razstavljen zdaj že porumenel seznam 289 knjig v lasti družine.

Če se sprehodimo naprej po hodniku, pridemo v kuhinjo s krušno pečjo in kaminskim dimnikom. Kuhinjo krasijo stari vezeni stenski prti z ljubezenskimi sporočili in znanim hišnim blagoslovom:

*Kjer je vera, tam je ljubezen,
Kjer je ljubezen, tam je mir,
Kjer je mir, tam je blagoslov,
Kjer je blagoslov, tam je Bog,
Kjer je Bog, tam ni nadlog.*

↓ Vinska klet lesene konstrukcije, stiskalnica za grozdje z leseno glavno gredo in čebelnjak so značilni deli kulturne dediščine tega območja.

↑ Ohranjeni stekleni negativi zvesto odražajo prizore nekdanjega vaškega življenja.

Mizo s predalom, prekrito s tkanim prtom, obdaja kotna klop, za njo pa so razstavljene lončene posode, vrči, lonci za mleko, lesen lopar za peko kruha, nečka in drugi pripomočki.

V zadnji sobi nekdanje stanovanjske hiše si lahko ogledamo lončeno peč iz 18. ali 19. stoletja z zelenimi glaziranimi ploščicami, nekaj starih poslikanih lesenih, tako imenovanih nevestinih skrinj ter vrsto čudovito okrašenih glaziranih lončenih posod. Sredi sobe stojijo statve, ki so se prenašale iz roda v rod, ob njih pa še nekdanja šolska klop s črnilnikom in peresom, ne manjkata pa niti šolska tabla in stojalo za šibe.

Gospodarska poslopja ob etnografski hiši prav tako skrivajo prave zaklade: v sosednji, enoprostorni stavbi je urejena rezbarska delavnica, v njeni bližini se nahaja čebelnjak, ob njej je stara vinska preša (stiskalnica), v skednju pa je razstavljeno različno kmečko orodje. Škerlakovi so nekoč imeli edino večjo žganjarno v okolici, zato je na ogled tudi razstava s to tematiko.

Na zemljišču za etnografsko hišo je z namenom ohranjanja dediščine urejen tako imenovan **Vilinski vrt**, v katerem so zasajene avtohtone sorte dreves. Najbolj priljubljen med njimi je zelo redek in dragocen skorš, katerega sadež je še najbolj podoben jabolku ali hruški – njegova osnovna barva je rumena, soncu najbolj izpostavljena stran pa se običajno obarva rdeče. ♦

V OBJEMU HODOŠKEGA JEZERA IN KRPLIVNIŠKEGA IZVIRA

V današnjem hitrem načinu življenja pogosto pozabimo, kako pomemben je čas, preživet na prostem. Znano je, da bližina narave blagodejno vpliva na naše razpoloženje in življenjsko energijo, poleg tega pa lahko med dolgim sprehodom v naravi odkrijemo številna osupljiva čudesa ...

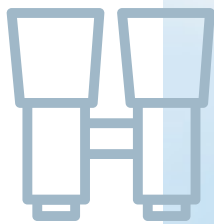
Z zajezitvijo Dolenskega potoka, ki se izliva v Veliko Krko, konec 20. stoletja je na obrobju občine Hodoš, med drevesi, ki segajo do neba ter v objemu cvetočih travnikov in rodovitnih polj nastalo **Hodoško jezero**. Umetno jezero je postalo raj za ribiče, znano pa je tudi kot pomemben vodni habitat. V njem živijo raznovrstne vodne žuželke, kot so kozaki, jezerski drsalci in kačji pastirji, v plitki, močvirnati vodi pa domujejo pupki in zelene rege. Stoječa voda privablja številne vrste ptic, na primer race, čaplje in vodomce, trstičje pa zagotavlja zavetje za gnezdenje mokožev. Sprehod okoli jezera še dodatno popestrijo informacijske table z zanimivimi podatki o živalskem in rastlinskem svetu okolice ter urejena počivališča. Ne smemo pozabiti niti na opazovalnico ptic na obrobju gozda, s katere je mogoče opazovati vodne ptice, tisti z ostrejšim vidom pa bodo morda ugledali celo vidro.

V Krplivniku, v senci zelenega gaja, žubori naravni izvir pitne vode, ki ga domačini preprosto imenujejo **krplivniški izvir**. Po mnenju vaščanov je ta voda še posebej zdrava in tisti, ki so si z njo redno gasili žejo, so dočakali visoko starost. Kdaj je izvir začel teči, nihče ne ve natančno. Po pripovedovanju krajanov naj bi prebivalci sosednje vasi Szalafő že v 19. stoletju hodili sem po vodo. Z njo so napolnili lesene sode in jih nato s konjskimi vpregami odpeljali domov. Spet drugi pa menijo, da je izvir tu žuborel že veliko prej, morda že v času turških osvajanj. Vsekakor je imel v življenju vaščanov vedno pomembno vlogo, zato se nanj veže tudi veliko zgodb. Nekoč so ženske po napornem delu na polju prihajale k izviru, napolnile svoje črne glinene vrče s hladno vodo, se pogovorile o vsakdanjih rečeh ter delile med seboj svoje skrbi, veselje in žalost. Ljudje se še danes spominjajo nekdanjega običaja, ko so mladi na silvestrovo odšli k izviru in ga okrasili z doma narejenim šopkom v upanju, da bodo imeli svežo vodo skozi vse leto. ♦

↑ Izvir v Krplivniku ima bistveno vlogo v življenju domačinov ter je pomemben del zgodovine in naravne dediščine tega območja.

→ Stražni stolp v Hodošu je bil obnovljen leta 2018 in je danes eden od turističnih znamenitosti naselja.

RAZGLED V PRETEKLOST

Opazovati pokrajino Őrség z višine je zares posebno doživetje. Na Goričkem priložnost za to ponujata nekdanja vojaška stražna stolpa v Hodošu in Krplivniku, obnovljena leta 2018.

V bližini slovensko-madžarske meje v naselju **Hodoš** stoji približno 15 metrov visoka **stražnica** kovinske konstrukcije. Okoli stavbe se vijejo stopnice, ki vodijo na ograjeno razgledno ploščad, s katere je mogoče videti dolino Velike Krke in širšo pokrajino z obdelanimi polji, čudovitimi gozdovi in raznoliko stavbno dediščino.

↓ Razgled s stražnega stolpa v Krplivniku – v ospredju je železniška proga, za njo pa evangeličanska cerkev iz 19. stoletja.

Ko iz Hodoša pridemo do opečnatega obmejnega stražnega stolpa v **Krplivniku**, se lahko po njegovih notranjih stopnicah povzpne na zgornje nadstropje, ki je nekoč služilo za vojaško opazovanje. Poslopje je bilo zgrajeno okrog leta 1945 in stoji v bližini slovensko-madžarske državne meje. Stolp je še posebej zanimiv zato, ker je edina tovrstna ohranjena opečnata stavba v tem delu Slovenije.

Z obeh razglednih stolpov sega pogled tudi na **evangeličansko cerkev** in **železniško postajo** v Hodošu, kar daje obema znamenitostma še poseben čar. ♦

*Kmalu po pojavu reformacije na Madžarskem je novo vero prevzela tudi evangeličanska gmejna v Hodošu, ki je hkrati bila edina v regiji, ki je v obdobju protireformacije ostala zvesta reformatorski veri, o čemer priča tudi Lutrova vrtnica v grbu Občine Hodoš. Leta 1783 so zgradili leseno cerkev, leta 1840 pa so pričeli z gradnjo nove **evangeličanske cerkve**, ki stoji še danes. V tistem obdobju je občestvo vodil duhovnik János Kardos. Po petih letih so verniki pod njegovim vodstvom zgradili šolo in učiteljsko stanovanje.*

*Med znamenitosti naselja sodi tudi **železniška postaja**. Od zadnjega četrtertja 19. stoletja so se razgibanemu gospodarskemu življenju v državi pridružili tudi trgovci v regiji. Zacvetela je trgovina z govedom in prašiči ter odkup sadja, primernega za žganjekuho, kar je privedlo do tega, da so začeli razmišljati o gradnji železnice. V tem obdobju se je začela tudi demografska rast Goričkega in gospodarski vzpon premožnejših evangeličanov ter domačih in priseljenih izobražencev. Zato so po letu 1882 vse bolj spodbujali vzpostavitev železniške povezave z Mursko Soboto, kar se je v začetku 20. stoletja tudi uresničilo. Še danes je Hodoš ena od pomembnejših postaj železniške proge.*

Na kratko o občini

ŠALOVCI

Občina Šalovci leži v gričevnatem delu Prekmurja na severovzhodu Slovenije. Ustanovljena je bila po osamosvojitvi Slovenije leta 1991 in preoblikovanju lokalne samouprave leta 1998, ko je Hodoš kot samostojna občina izstopila iz nekdanje skupne občine Hodoš–Šalovci. Občina, ki obsega 58 kvadratnih kilometrov, ima približno 1.400 prebivalcev in zajema šest naselij, od katerih so Domanjševci edina narodnostno mešana oziroma uradno dvojezična vas.

Prvi arhivski zapisi o naselju segajo v leto 1538, ko je bilo njegovo ime zapisano še kot *Domonkosffalwa*, skoraj stoletje prej, okoli leta 1431, pa so ga omenjali kot *Domonkusolc*. Danes mirno in spokojno vas, ki leži ob Mali Krki, je nekoč zaznamovalo pestro gospodarsko in versko življenje: bližnji potok je poganjal mlinška kolesa, na okoliških poljih pa je potekalo obsežno kmetovanje.

Vas, ki leži na gričevnatem, z ravniciami prepletenem območju, ima še danes pomembno vlogo, saj skriva številne dragocene znamenitosti ter ponuja vpogled v bogato zgodovinsko in kulturno dediščino njenih prebivalcev.

KJER KMEČKA OPRAVILA IN OBIČAJI OŽIVIJO

Domanjševska domačija se nahaja sredi vasi Domanjševci in je ena izmed tematsko raznolikih etnografskih hiš, ki zvesto ohranjajo zgodovino in kulturo regije. Ob vstopu skozi velika lesena vrata se vrnemo v preteklost – v vsakdanje življenje nekdanjih prebivalcev naselja.

Tam, kjer je nekoč stala stara lesena hiša, sta Sándor Kalamár in njegova žena v tridesetih letih 20. stoletja zgradila novo stanovanjsko poslopje, ki je danes preurejeno v etnografsko hišo. Takratni stavbi, v kateri je prebivalo več generacij, so postopoma dogradili nove prostore in objekte ter v njih med drugim uredili vinsko klet in prostor za žganjekuho. V skednju so shranjevali seno in slamo, pred mlatvijo pa tudi žito. Družina Kalamár je obdelovala približno deset hektarjev zemlje, redila govedo in prašiče ter poleg ornih površin imela tudi travnike in vinograde.

V nekdanji hiši družine Kalamár, danes znani kot **Domanjševska domačija**, so prvo razstavo odprli leta 2012. V glavnem poslopiju si je mogoče ogledati bivalna prostora, značilna za prvo tretjino 20. stoletja: spalnico in kuhinjo. V spalnici je opazno posebno prepletanje mestnega in kmečkega okusa: pohištvo je bilo razporejeno drugače, postelje so bile združene in ob njih sta stali nočni omarici, vendar pa so za pohištvo še vedno bile značilne ljudske različice zgodovinskih slogovnih značilnosti. Mešanica starega in sodobnega, ki deluje skorajda naravno, se je zaradi navezanosti na tradicionalno prehrano najdlje ohranila prav v kuhinji. V kotu kuhinje stoji diagonalno zgrajena, visoka peč, obložena s keramičnimi ploščicami, na starinskih policah pa še danes najdemo tradicionalne kuhinjske pripomočke.

Kompleks stavb ponuja vpogled v številne običaje in nekdanja opravila. V razstavi ima

↑ Domanjševska domačija nudi vpogled v svet starih obrti, med njimi tudi v skrivnosti čevlarske delavnice.

→ Med predmeti, razstavljenimi v kuhinji, sto tudi različni glineni vrči.

posebno mesto pletenje, pri čemer so uporabljali različne surovine, na primer vrbove, brezove in leskove šibe, rogoz, trstiko, rženo slamo, ličje in sirek, iz katerih so izdelovali uporabne predmete. Na nekdanjih kmetijah je bilo veliko opravil, ki si jih lahko izvedli le s skupnim delom in medsebojno pomočjo. Eno takšnih je bilo tudi lupljenje bučnih semen. V spomin na to si lahko obiskovalci v enem od razstavnih prostorov pomožnega objekta ogledajo, kako so nekoč pridelovali buče, lupili in sušili bučna semena ter izdelovali in shranjevali bučno olje. Razstava prikazuje tudi nekdanje načine predelave in shranjevanja hrane. V preteklosti so imele koline pomembno vlogo, saj je bil njihov glavni namen zagotoviti mast in dimljeno meso, ki je moralo zadoščati vse leto oziroma do poletnih kmečkih opravil.

Dvorišče za etnografsko hišo nudi pristno prizorišče za prikaz tradicionalnega načina

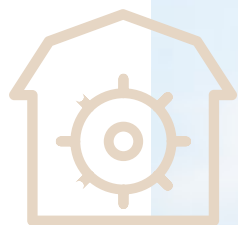
žetve in mlatve, ki velja za največjo prireditev na prostem v Domanjševcih. Tega dne je na Domanjševski domačiji zelo živahno. Na polju, ki se razprostira za poslopji, namreč na tradicionalen način, to je s koso in srpom, požanjejo pšenico, jo povežejo v snope in zložijo v križe. Delo se zaključi z mlatvijo. Nekoč so pri tem opravilu, ki je običajno trajalo ves dan, pomagali tudi otroci in tako že zgodaj spoznali, da je moka, zmleta iz drobnih pšeničnih zrn, najpomembnejša sestavina vsakodnevne prehrane ljudi. O ohranjanju in prenosu tradicije pričata tudi bogata razstava kmečkih orodij in pripomočkov ter na novo postavljen mlin, ki prav tako služi oživljanju nekdanjih običajev. ♦

KO SO POTOKI ŠE POGANJALI MLINSKA KOLESA

Nekoč so imeli mlinarji vse do prvih zmrzali obilico dela, saj so vodni mlini od sredine poletja neprekinjeno obratovali. V Domanjševcih je mehanizme mlinov poganjala voda Male Krke. Žlebičev in Čahukov mlin sicer več ne delujeta, vendar ohranjeni stavbi z mlinskimi kamni in kolesom še danes pričajo o nekdanjem življenju mlinarjev.

Ročna žetev je nekoč veljala za eno največjih kmečkih opravil. Zgodaj zjutraj so si delavci zavihteli kose na rame in se odpravili na pšenična polja. Požeto pšenico in druge žitarice so povezali v manjše snope in jih z vilami s tremi roglji naložili na voz. Sledila je ročna mlatev, nato pa so zlato zrnje odpeljali v mlin, kjer je mlinar koruzo, pšenico, oves in rž zmlel v moko, iz katere so spretni gospodinje spekle okusen, dišeč kruh.

→ Čahukov mlin, v katerem so nekoč mleli žito, danes samo še ohranja spomin na preteklost in nekdanje vaške običaje.

↑ Brusni kamen je bil nepogrešljivo orodje za ostrenje rezil, ki je zagotavljalo, da bo kosa vedno ostra kot britev.

O nekdanjem kmečkem življenju pričata tudi dva ohranjena mlina v Domanjševcih. **Žlebičev mlin** so delno iz opeke in delno iz lesa zgradili v začetku 20. stoletja. Njegova zanimivost je, da je celotno leseno konstrukcijo, zobnike in valj izdelal mlinar Jožef Žlebič osebno. Njegov sin je mlin na vodo kasneje predelal v parni mlin, s čimer je omogočil, da so zobniki lahko delovali tudi v sušnih obdobjih. Na koncu vasi se nahaja **Čahukov mlin**. János Čahuk, lastnik delno lesenega in delno zidanega kmečkega mlina, je poslopje kupil v začetku 20. stoletja, okoli leta 1920 pa ga je opremil še s parnim strojem. Od takrat so lahko v mlinu, enako kot pri Žlebičevih, mleli vse vrste žita, ki so ga sem vozili kmetje s širšega območja. Mlin je deloval vse do leta 1982. ♦

NEGOVANJE PRETEKLOSTI, OHRANJANJE VERE

Na narodnostno mešanem območju Prekmurja so na ogled številni sakralni spominski kraji in stavbe. Odličen primer tega so tudi versko raznoliki Domanjševci, kjer živijo katoličani in evangeličani. V naselju sta za vernike obeh veroizpovedi na voljo cerkev svetega Martina in evangeličanska cerkev, ki stojita skorajda druga ob drugi.

Cerkev svetega Martina iz obdobja Arpadovcev stoji na griču ob južnem obrobju vasi Domanjševci. Gre za eno najzgodnejših cerkva v romanskem slogu v Prekmurju. Notranjost rimskokatoliške cerkve, zgrajene okoli leta 1230, so nekoč krasile freske, ki pa so sčasoma zbledele. Njena posebnost je portal na južni strani poslopja, katerega loke podpirajo po trije stebri na vsaki strani. Eden od teh je neokrašen, na drugem je vidna rastlinska ornamentika, na najbolj notranjem pa lahko vidimo mitološko ptico. Za pravo posebnost pa velja upodobitev Jagnjeta Božjega oziroma t. i. Agnusa Deija v luneti nad portalom, kjer križa ne drži jagnje, temveč levinja ali panterica. Rep živali je oblikovan v tri smeri razvejano lilijo. Upodobitev je vzbudila zanimanje številnih zgodovinarjev in umetnostnih zgodovinarjev, a nedvoumne razlage zanjo še vedno ni.

V neposredni bližini rimskokatoliške cerkve svetega Martina stoji **evangeličanska cerkev**, ki lahko sprejme okoli tisoč vernikov.

→ Upodobitev Agnus Dei na južnem portalu cerkve sv. Martina si zaradi svoje edinstvenosti zasluži posebno pozornost.

↓ V ospredju je evangeličanska cerkev v Domanjševcih, v ozadju pa cerkev sv. Martina iz obdobja Arpadovcev.

Prva evangeličanska cerkev v vasi je bila lesena stavba, zgrajena v 19. stoletju. Za prvega duhovnika tamkajšnje gmajne štejejo Istvána Kuzmo. Novo cerkev, ki stoji še danes, so začeli graditi leta 1901 in jo dokončali leto kasneje. Zgrajena je bila po načrtih arhitekta Alojza Kleiberja, dela pa so potekala pod vodstvom Tivadarja Rátkola. Stroški dela in opreme so znesli 45.000 zlatih kron, ki so jih darovali verniki. Leta 1932 so ponovno z darovi vernikov obnovili notranjost cerkve, učiteljevo stanovanje in šolo. Svetišče, zgrajeno v neoromanskem slogu, stoji na griču nad vasjo, po helvetskih običajih pa ob njej stoji šola, kjer so pridigarji nekoč otroke učili pisati in brati. ♦

Na kratko o občini

MORAVSKE TOPLICE

V osrčju Prekmurja, kjer se stikata nižinski predel Ravenskega in Dolinskega ter gričevnate pokrajine Goričko se na 144 kvadratnih kilometrih razteza občina Moravske Toplice. Občina s približno 5.900 prebivalci danes velja za narodnostno mešano območje. Med 28 naselji je pet uradno dvojezičnih: Motvarjevci, Čikečka vas, Pordašinci, Prosenjakovci in Središče.

Bogastvo občine se kaže v neokrnjeni naravi, skritih koticih, miru, gostoljubnosti vaščanov, številnih sakralnih spomenikih umetnostnozgodovinskega pomena, bogatem kulturnem življenju, domačih jedeh in okusnih vinih. Na narodnostno mešanem območju še danes namenjajo posebno pozornost ohranjanju starih običajev. Med njimi sta tudi česanje perja in lupljenje bučnih semen. Ob hladnih zimskih večerih, ko se je zbralo staro in mlado iz vasi, so ženske čas preživljale ob česanju perja, moški pa so lupili bučna semena. Poleg dela je seveda zmeraj ostal čas tudi za prijetne razgovore in zabavo. S perjem so napolnili odeje in vzglavnike, iz olupljenih bučnih semen pa so pripravili bučno olje bogatega okusa.

KO SE PREPLETAJO ČEBELARSTVO IN LJUDSKI OBIČAJI

Čebelarstvo je močno zakoreninjeno ne le v Prekmurju, temveč tudi v drugih predelih Slovenije, ter je bistven del priprave tradicionalnih jedi in ohranjanja kulturne dediščine lokalnega prebivalstva. Čebele so za življenje na Zemlji, tako tudi za obstoj človeštva, izjemno pomembne, zato je bila 20. decembra 2017 potrjena pobuda Slovenije za razglasitev svetovnega dneva čebel. Obeležujemo ga 20. maja, na rojstni dan Antona Janše, velikega poznavalca čebel iz 18. stoletja in prvega učitelja čebelarstva na dvoru cesarice Marije Terezije.

V duhu tega so spomladi leta 2018 v nekdanji hiši Géze Vassa v Motvarjevcih svečano odprli Čebelarski poučni center Alvarium. Etnografska hiša Alvarium (kar pomeni panj) v turističnem konceptu Prekmurja predstavlja čebele, čebelarstvo, pridobivanje in uporabo medu ter možnosti njegove uporabe v gastronomiji, zdravstvu in na drugih področjih.

Skozi zgodovino postarane stene današnjega Alvariuma so osvežene, prostori pa so dobili novo poslanstvo. Po prenovi je svoja vrata za obiskovalce odprla stavba, ki jo upravičeno lahko imenujemo etnografska hiša, saj so nekateri prostori opremljeni z ohranjenim izvirnim pohištvom in predmeti. Ob vstopu

skozi velika lesena vrata se pred obiskovalci odpre dolg hodnik, ki vodi v ostale, ločene prostore. Nekdanja »glavna soba« danes služi kot učilnica in razstavni prostor, sredi katere kraljuje velika masivna lesena miza, ob stenah pa stojijo stare garderobne omare, v katerih so razstavljeni lokalni rokodelski izdelki in pridelki. Poleg tega je na voljo dobro opremljena čajna kuhinja, na drugem koncu

hiše pa dve gostinski sobi, opremljeni z originalnim pohištvom. Na stenskih policah so razstavljeni različni čebelarški izdelki.

Tudi dvorišče, ki obdaja hišo, ponuja številne zanimivosti. Končni cilj obnove domačije je ureditev dobro zasnovane učne poti s predstavitvijo čebelarstva in medonosnih rastlin, vključno z informacijskimi tablamami. Poleg tega se na zadnjem dvorišču nahajata tudi cvetoč travnik in sadovnjak, urejen z namenom ohranjanja avtohtonih sadnih dreves.

Posebej zanimiv je nov čebelnjak s šestnajstimi panji. Poslikava čebeljih panjev ima v Sloveniji že zelo dolgo tradicijo, ta običaj pa se je razširil

- ↙ Preplet slovenskih tradicij in lokalne ljudske umetnosti v sodobni podobi na čebelnjaku v Motvarjevcih.
- ↓ Stare omare, mize in stoli iz masivnega lesa obiskovalcem pričarajo vzdušje nekdanjega načina življenja v vasi.

konec 19. in v začetku 20. stoletja. Takratni kmečki podobarji so na pročelnih deščicah čebeljih panjev upodabljali motive iz pravljic, legend ali vsakdanjega življenja. Poslikava motvarjevskega čebelnjaka temelji na slovenskih tradicijah, vendar se osredotoča tudi na lokalno ljudsko umetnost v sodobni preobleki, zato spominja na ogromno, za regijo značilno poslikano leseno skrinjo.

Alvarium pa ni namenjen samo turizmu. Pomembno vlogo ima tudi pri vključevanju lokalnih pridelovalcev, rokodelcev, čebelarjev, mlade generacije ter otrok iz krajevne dvojezične šole in vrtca. V stavbi in njeni okolici med drugim potekajo različne delavnice, izobraževanja in predavanja. ♦

↓ Na pročelju razvalin dvorca je še danes viden nekdanji družinski grb.

ČE BI ZIDOVI ZNALI GOVORITI ...

Nekatere stare, delno zapuščene ali redko obiskane zgradbe prekriva tančica skrivnosti. Na narodnostno mešanem območju občine Moravske Toplice sta dve takšni izstopajoči stavbi, vsaka s svojo posebno zgodbo.

V Prosenjakovcih se pod mogočnimi platanami, rdečelistnimi bukvami, topoli in borovci skrivajo ruševine nekoč veličastnega dvorca, katerega prve pisne omembe segajo v leto 1876. Skrivnosten **dvorec Matzenau** celo v razpadajočem stanju oživlja spomine na nekdanje veličastne čase. Zadnji lastnik dvorca, zgrajenega v neoklasicističnem slogu, je bil avstrijski konzul Carl von Matzenauer, ki je posestvo kupil leta 1900, ko je njegova žena zbolela za jetiko. Iskal je miren kraj in zdravo okolje, kjer bi lahko spokojno okrevala. Tako je izvedel, da se v Prosenjakovcih prodaja dvorec, skupaj s 150 hektarji posestva, večinoma gozdov in obdelovalnih površin.

Ko je leta 1920 v Prekmurje prispela Mednarodna razmejitvena komisija, ki je določala mejo med Madžarsko in Jugoslavijo v severovzhodnem delu Slovenije, je grof za nastanitev njenih članov in delo dal na razpolago svoj dvorec. Proti koncu druge svetovne vojne je sovjetska vojska v dvorcu uredila bolnišnico, po vojni pa so poslopje in posestvo nacionalizirali. Zgradbo je nekaj časa uporabljala jugoslovanska vojska, kasneje pa so v njem uredili stanovanja za delavce kmetijske zadruge.

Nekdanji sijaj dvorca je prekrit s tančico počasne minljivosti. Od nekdanjega dvorca neprimerljive lepote se je ohranil le družinski grb na njegovem pročelju, na nekoč skrbno negovan park, ki ga je obdajal, pa spominja le še nekaj mogočnih dreves.

Prav tako v občini Moravske Toplice, natančneje sredi motvarjevskega gozda stoji **Voglerjeva koča**, zgrajena leta 1934. Zgraditi jo je dal Janez Vogler na željo svoje žene, ki si je želela mirnega in odmaknjenega življenja. Ker je bila globoko verna, je na bližnji bor dala postaviti kip Device Marije. Po smrti gospe Vogler so kip premestili na drugo drevo, iz borovega lesa pa so izdelali njeno krsto.

Z začetkom druge svetovne vojne so kočo le redko uporabljali, januarja leta 1945 pa je postala postojanka in zatočišče partizanske Prekmurske čete. V njihov spomin so na steno kočice namestili spominsko ploščo, v koči pa uredili muzej. Lovska koča danes velja za kulturni spomenik. ♦

↓ Stene Voglerjeve kočice krasiyo portreti, pisma in zapiski članov partizanske enote.

↓ Kapelica v Čikečki vasi stoji sredi mirnega, idiličnega okolja.

PO SLEDEH SAKRALNIH OBJEKTOV

Na verskem zemljevidu Prekmurja, poleg večinskih rimskokatoliških vernikov, o znatnem številu pripadnikov evangeličanske in reformatorske veroizpovedi pričajo tudi številni sakralni objekti na dvojezičnem območju Goričkega.

← Svetišče, zgrajeno v 20. stoletju, je edina reformatorska cerkev v Sloveniji.

Reformatorska cerkev v Motvarjevcih

z edinstvenimi značilnostmi je sedež Reformatorske krščanske cerkve Slovenije. Krajani so zvonik, zgrajen v začetku 20. stoletja, leta 1968 preoblikovali v cerkev z zvonikom, v katerega so namestili dva zvonova. Glede na to, da je edina reformatorska cerkev v Sloveniji, se je cerkvena občina leta 2014 odločila za prenovno stavbo. Za cerkev minimalistične zunanosti je značilna skromna ornamentika, v njenem zvoniku pa še danes kraljujeta dva zvonova.

Glede zgodovine **kapelice v Čikečki vasi**, zgrajene v prvi polovici 20. stoletja v neoromanskem slogu, še danes ni povsem jasno, v kolikšni meri sta na njeno gradnjo vplivali evangeličanska in reformatorska cerkev. Na zahodni strani objekta je masiven dvonadstropen zvonik, pročelje pa krasijo visoka, polkrožno zaključena okna. Med zanimivosti spada tudi krajevno pokopališče,

kjer še danes lahko najdemo stare nagrobnike, značilne za reformatorsko veroizpoved.

V nekaj kilometrov oddaljenih **Prosenjakovcih** se nahajata kar dva sakralna objekta: **evangeličanska kapela** in **rimskokatoliška kapela svetega Jožefa**. Zunanost in notranost stavb ne kažeta veliko razkošja, saj je njuna okrasitev precej skromna. Za zanimivost velja doprsni kip teologa, duhovnika in profesorja Flórisa Kúharja, rojenega v Prosenjakovcih, ki so ga leta 2016 postavili pred katoliško kapelo.

V **Središču**, vasici, ki leži sredi spokojne pokrajine, živijo pripadniki različnih veroizpovedi. V osrednjem delu naselja stoji **kapelica**, zgrajena leta 1902. Kapela, ki je bila že večkrat obnovljena, deluje v ekumenskem duhu, saj je odprta tako za pripadnike evangeličanske kot reformatorske vere, in v njej bogoslužja opravljajo duhovniki različnih veroizpovedi. ♦

Na kratko o občini

DOBROVNIK

Občina Dobrovnik, ustanovljena leta 1998, meji na štiri občine – Kobilje, Lendavo, Moravske Toplice in Turnišče –, in leži na območju nekdanjega Panonskega morja. Občina, ki obsega 31 kvadratnih kilometrov in šteje približno 1.300 prebivalcev, vključuje tri naselja: Strehovci, Dobrovnik in Žitkovci. Slednji spadata k narodnostno mešanemu območju.

Prva pisna omemba Dobrovnika sega v dvajseta leta 14. stoletja, ko je naselje prvotno navedeno kot *Dobronok*, *Dobrolnok* in *Dobrunak*. Od leta 1389 ga v listinah omenjajo kot trg, kar pomeni, da je veljal za pomembnejše naselje od okoliških vasi. Prva pisna omemba približno 2–3 kilometrov oddaljene vasi Žitkovci izvira iz nekoliko kasnejšega obdobja, natančneje iz leta 1381, ko so jo omenjali še pod imenom *Sypkolch*. Njena posebnost leži v verodostojnih virih, ki potrjujejo, da so predniki Ferenca Deáka, »modreca domovine«, že v 17. stoletju živeli v tem naselju.

Med posebne vrednote občine lahko štejemo številne vinograde in sadovnjake, rodovitna polja in cvetoče travnike ter bujne gozdove, sredi katerih se skriva Bukovniško jezero z zdravilno izvirsko vodo in energijskimi točkami, najpogumnejši pa se lahko preizkusijo tudi v bližnjem pustolovskem parku.

KJER SE PREPLETATA ZGODOVINA IN ROKODELSTVO

Tam, kjer rodovitni vinogradi razmejujejo Lendavo in okolico ter Goričko, leži Dobrovnik, bogat z naravnimi in kulturnimi znamenitostmi. V središču vasi stoji zanimiva, rumeno obarvana hiša, ki že s svojim videzom privabi marsikaterega obiskovalca.

↓ Leseno pohištvo, nabožne slike in okrasne stenske tapiserije ustvarjajo domače, spokojno vzdušje.

Hiša Györgya Dobronokija, odprta leta 2006, je bila poimenovana po jezuitskem učitelju in prvem rektorju Univerze v Trnavi, ki je v 17. stoletju živel v Dobrovniku, v njej pa je danes na ogled zbirka lokalne zgodovine in etnografije. V 20. stoletju je bilo v stavbi domovanje notarja in zdravnika, nekaj časa pa je v njej delovala tudi gostilna. Pri njeni obnovi so upoštevali tradicijo lokalne ljudske arhitekture, tako danes obiskovalce pričakuje v svoji izvirni obliki, z vhodom, pred katerim je t. i. »trnac«.

Vsi, ki danes vstopijo skozi velika lesena vrata, se vrnejo v preteklost ... Različni stari dokumenti, razstavljeni v največjem razstavnem prostoru na levi strani, ponujajo vpogled v življenje Györgya Dobronokija ter zgodovino dobrovniške župnije in cerkve svetega Jakoba. V zbirki so z namenom

↓ Koruzno ličje je izjemno vsestranski material, ki rokodelce že stoletja navdihuje.

ohranjanja tradicije predstavljeni tudi pomembnejši prazniki ter skupinska opravila, ki so nekoč imeli bistveno vlogo v življenju in običajih naselja.

Ob vstopu v prostor nasproti vhoda oziroma preddverja si lahko obiskovalec ogleda notranjost sobe, ki odraža meščanski okus in način življenja v petdesetih letih 20. stoletja. Ob njej je kuhinja, urejena po vzoru kuhinj opečnih hiš, zgrajenih na prelomu 19. in 20. stoletja. Gre za zaprt sistemski prostor s kahalno površino in pečico, zato v tem primeru ne govorimo več o nekdanji črni kuhinji. V prostoru, ki se odpira desno od kuhinje, so predstavljena domača opravila ter rokodelski predmeti, vključno s starimi statvami, čudovitimi tkanimi izdelki ter pripomočki iz ličja in šibja.

Na dvorišču Hiše Györgya Dobronokija so leta 2018 svečano odprli **Hišo rokodelstev**. Namen objekta je ohranjanje kulturnih vrednot regije,

oživitev nekdanjih ljudskih obrti, prenos običajev in spodbujanje razvoja turizma v regiji. V hiši si lahko obiskovalci ogledajo izdelke iz koruznega ličja, šibja in drugih naravnih materialov, vredni ogleda pa so tudi čudoviti medenjaki in pirhi, okrašeni s tehniko batik. Poleg tega v Hiši rokodelstev organizirajo različne tematske delavnice, razstave, tabore in strokovna predavanja.

Oktobra 2022, nekaj let po odprtju Hiše rokodelstev, so na njenem dvorišču odprli novozgrajen **skedenj**. Poslopje ni namenjeno le razstavi kmečkega orodja, temveč zagotavlja tudi prostor za različne prireditve, gostovanja in družabne programe. Skedenji so bili nekoč prizorišča skupnostnega življenja, kjer so potekale številne skupne in rokodelske dejavnosti. Skedenj v Dobrovniku je bil odprt z namenom oživljanja teh in drugih običajev ob vsem tem pa prispeva še k ohranjanju kulturnih vrednot pokrajine in spodbujanju razvoja turizma v regiji. ♦

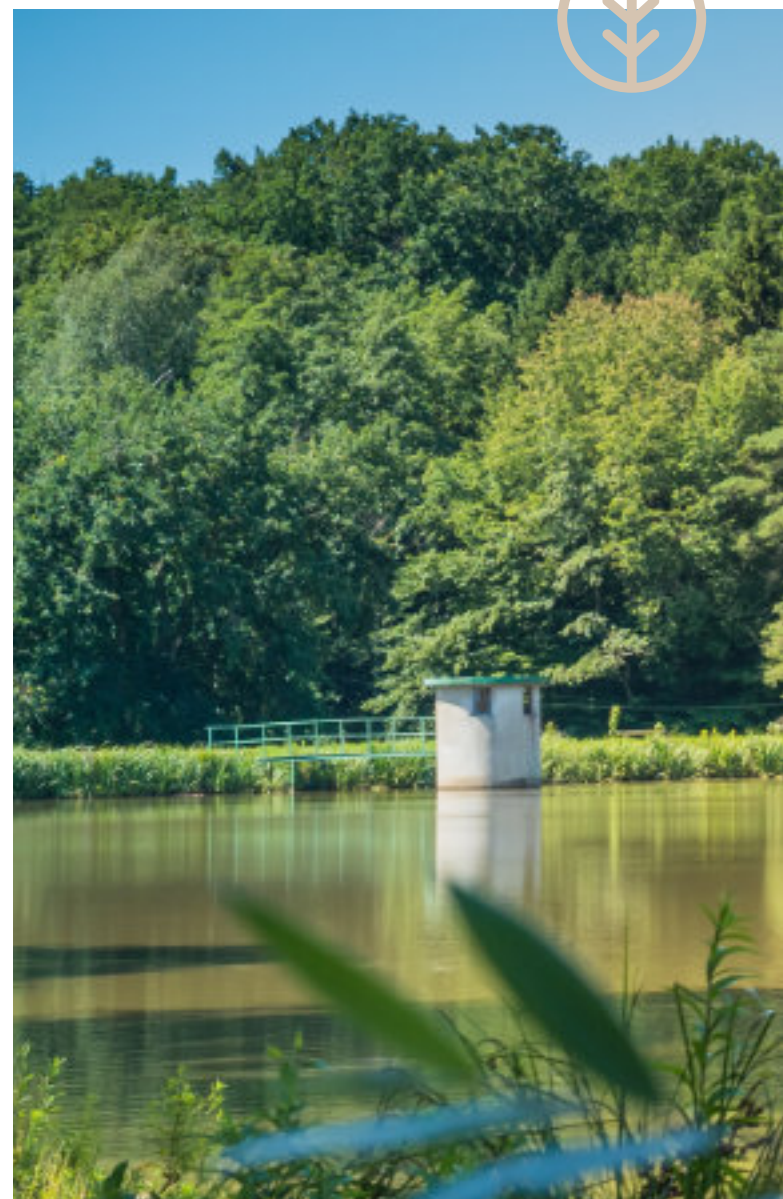

NABIRANJE NOVIH MOČI IN SPROSTITEV V OBJEMU NARAVE

Bukovniško jezero, obdano s košatimi drevesi, in njegova okolica, ponujata odlične možnosti za ribolov, gobarjenje, piknike, sprehod ali kolesarjenje. Poleg številnih zanimivosti, kot so jezero, kapela svetega Vida, Vidov izvir in energijske točke, čakajo na obiskovalce še druge odlične možnosti za razvedrilo. Ljubitelji adrenalinskih aktivnosti se lahko povzpnejo na poligon pustolovskega parka, za najmlajše je urejeno igrišče, na stojnicah pa je mogoče kupiti različne rokodelske izdelke in domače dobrote.

Na manjši vzpetini v neposredni bližini Bukovniškega jezera in v senci visokih dreves stoji kapela svetega Vida. Na tem mestu je prvotno stal le lesen križ, leta 1828 pa so domačini tu zgradili kapelo, kjer je vsako leto prvo nedeljo po 15. juniju Vidovo proščenje. Legendo o svetem Vidu in pomembnejše dogodke iz njegovega življenja je na notranji steni kapele upodobil slikal Janez Mežan. Kapelo in njeno okolico še dodatno bogatijo bližnji čudodelni izvir in energijske točke z zdravilno močjo.

Le nekaj metrov od kapele žubori Vidov izvir. Domačini menijo, da ima izvirska voda zdravilno moč, zato si obiskovalci, upajoč, da jim bo voda izboljšala sluh in vid, odpravila težave s prebavili in živčevjem ter ublažila kožne bolezni, z njo pogosto umijejo obraz in oči ter pogasijo žejo. Po lokalni legendi naj bi drvarji nekoč v vodi, ki se je nabrala pred izvirom, videli otroka v sijočem belem oblačilu, o katerem so bili prepričani, da je nebesno bitje, saj je ob njihovem prihodu izginil. Zaradi tega

naj bi izvir imenovali tudi »Baba-kútja« oziroma »Dojenčkov izvir«.

Radodarna narava pa je okolico jezera obogatila še z **energijskimi točkami**, ki na ljudi delujejo pomirjujoče in sproščujoče. Od petdesetih energijskih točk je 26 posebej označenih, in če jih oseba večkrat obiše, lahko njihova energija prispeva k lažšanju zdravstvenih težav ter blagodejno vpliva na fizično in psihično počutje. ♦

→ Na oltarju kapele stoji kip svetega Vida, za njim pa je stenska poslikava, delo Janeza Mežana.

→ Tišina narave in klopi okoli energijskih točk nudijo pravo doživetje regeneracije.

↓ Počivališča, urejena pod senčnatimi drevesi, so idealne postojanke za pohodnike.

BREZMEJNA POKRAJINA, BREZMEJNI SPOMINI

*Tam, kjer se prepleta zgodovina, kjer spomini oživijo in se spletajo brezmejna prijateljstva ...
Kraji, ki obujajo spomine na zgodovinske dogodke ali pomembne osebnosti, so bistvena prizorišča kolektivnega spomina, izjemna tudi z nacionalnega, regionalnega in manjšinskega vidika. Obiskovalcem ponujajo priložnost, da podoživijo pomembne zgodovinske dogodke in trenutke.*

← Oprema, ki prikliče vzdušje preteklih časov, v enem od prijetnih kotičkov sobe.

Na območju zelene meje med naseljema Žitkovci v Sloveniji in Bödeháza na Madžarskem, tam, kjer je nekoč potekala železna zavesa, so leta 2014 slovesno odprli **Park prijateljstva Hetés**. Območje, ki je nekoč predstavljalo obmejni pas, ima danes popolnoma novo podobo ter je priljubljena izletniška točka in prizorišče številnih prireditev. Park je simbol prijateljstva in povezanosti med sosednjima naseljema. V njem je svoj prostor dobila tudi skulptura, imenovana Brezmejna ptica, simbol svobode, izdelan iz kosov in elementov bodoče žice, ki je bila del nekdanje železne zavesa med naseljema. V bližini so nameščene informacijske table, v senci visokih dreves pa je urejen prostor za oddih. Na mestu, kjer je nekoč dejansko potekala državna meja, stojita križ in spominsko obeležje z datumom vstopa obeh držav v Evropsko unijo 1. maja 2004.

Le kilometer stran, v središču vasi Žitkovci, ki danes šteje le še okoli 110 prebivalcev, stoji kapela ter **spominska soba** »modreca domovine«, **Ferenca Deáka** in njegove družine. Zanesljivi viri dokazujejo, da so njegovi predniki v omenjeni vasi živeli že v 17. stoletju, ohranjenih pa je tudi več dokumentov z začetka 18. stoletja, v katerih so člani družine Deák navedeni kot njeni prebivalci. János Deák, prvi znani član družine, je imel na območju Dobrovnika že leta 1644 svoje vinograde in njive. Lepo urejen prostor poleg ohranjanja spomina na družino Deák ponuja vpogled v zgodovino, kulturo in tradicijo naselja. Razstava posebno pozornost namenja lončarstvu, različnim predmetom iz gline ter tkanju in tkaninam. V enem od kotov sobe je urejena starinska spalnica z leseno mizo in stolom, pleteno skrinjo in vezanimi stenskim prti. ♦

Na kratko o občini

LENDAVA

Občina Lendava leži na skrajnem vzhodu Slovenije, ob slovensko-madžarski in slovensko-hrvaški meji ter obsega 123 kvadratnih kilometrov. Občina vključuje 18 krajevnih skupnosti oziroma 23 naselij in ima približno 10.500 prebivalcev. Po statusu je narodnostno mešano območje, saj v naseljih, poleg večinskega slovenskega prebivalstva, živijo tudi pripadniki avtohtone madžarske narodne skupnosti. Izjema sta le vasi Benica in Hotiza.

Prvi, najstarejši pisni vir z omembo naselja je darilna listina iz leta 1192. Mesto je kasneje dobilo status trga, v 20. stoletju pa se je razširilo proti severu in jugu, zaradi česar se je število prebivalcev povečalo na 3.500 do 4.000. Na takratne demografske podatke niso bistveno vplivale niti pogoste selitve prebivalstva.

V občini so številni sakralni spomeniki in muzeji, ki obujajo bogato zgodovinsko preteklost območja. Obiskovalce pričakujejo čudoviti parki, slikovita pokrajina, razgledni stolp in idilične vinske kleti. Za počitek in okrepčilo med potjo poskrbijo prikupne kavarne in slaščičarne z izbrano ponudbo slastnih dobrot.

PRVA VZORČNA KMETIJA V SLOVENIJI – PREKMURSKA VZORČNA KMETIJA

Nedaleč od Lendave, med potokoma Bukovnica in Ledava, leži vasica Banuta z vsega 60 prebivalci, ki v preteklih nekaj letih ni znana le po lesenem zvoniku v njenem središču, temveč tudi po Prekmurski vzorčni kmetiji, odprti leta 2023.

V objemu prostranih, zlato obarvanih travnikov leži **Prekmurska vzorčna kmetija**, katere primarni cilj je promocija kmetijstva, spodbujanje pridelave in predelave lokalnih kmetijskih proizvodov ter povečanje njihove ponudbe in povpraševanja. Obiskovalci si lahko med sprehodom po kmetiji ogledajo konje, krškopoljske prašiče, mangalice, madžarsko sivo govedo in osličke, božajoče ročice najmlajših pa že nestrpnost pričakujejo prikupni

↑ Zelena solata, pridelana v akvaponičnem sistemu, kjer ribe in rastline sobivajo v harmoničnem sožitju.

zajčki. Kmetija pa ne ponuja le vpogled v raznolik živalski svet, temveč tudi v proces pridelave številnih vrst zelenjave (na primer solate, špargljev, korenja, buč) in sadja (na primer jagod, borovnic, ribeza in jabolk).

Posebnost vzorčne kmetije, ki že sicer ponuja številne zanimivosti, je akvaponski sistem, ki temelji na harmoničnem sobivanju rib in rastlin ter združuje krožno gospodarstvo, hidroponiko in akvakulturo. Temeljno načelo tega sistema je, da ribji iztrebki rastlinam zagotavljajo vodo, bogato s hranili, rastline pa to vodo očistijo tako, da je primerna za gojenje rib. Sistem omogoča vzgojo različnih sladkovodnih rib ter gojenje nadzemne zelenjave, zelišč in zdravilnih rastlin (na primer solate, paradižnika, bučk, rukole), ki lahko rastejo celo trikrat hitreje kot v tradicionalnih vrtnarijah.

Dislocirane enote Prekmurske vzorčne kmetije predstavljajo raznoliko paleto dejavnosti in tradicij, ki bogatijo kmetijsko krajino območja. ♦

↑ Obiskovalci lahko od blizu spoznajo pravi hungarikum – svetovno znano madžarsko sivo govedo.

Ena od dislociranih enot kmetije je **etnografska hiša v Krplivniku**, kjer so se z nakupom modernega kotla za žganjekuho odprle možnosti za prilagajanje sodobnim trendom in tržnim zahtevam, hkrati pa tudi za ohranjanje tradicije predelave sadja.

Druga dislocirana enota se nahaja v **Domanjševcih**, v sklopu etnografske hiše **Domanjševska domačija**, kjer poteka zdaj že tradicionalna prireditev s prikazom nekdanjega načina žetve. Z nakupom sodobnega mlina je vzorčna kmetija bistveno prispevala k ohranjanju lokalne kulinarične dediščine.

Tretja dislocirana enota kmetije je Čebelarški poučni center **Alvarium v Motvarjevcih**, kjer je na dvorišču za stavbo, poleg sadovnjaka z avtohtonimi sortami sadnih dreves postavljen tudi sodoben čebelnjak, ki ne omogoča samo pridelavo medu, temveč služi tudi kot praktičen primer čebelarstva.

Dislocirana enota kmetije se nahaja tudi v **Dobrovniku**, kjer njeni pisarniški prostori delujejo kot inkubator za lokalne kmete, spodbujajoč inovacije, trajnostnost in rast v kmetijskem sektorju.

Tudi nekdanji **Vinotoč Rožman v Dolgovaških goricah** deluje kot dislocirana enota kmetije, kjer dajejo velik poudarek zasaditvi starih sort namiznega grozdja, pri čemer si prizadevajo k trajnostni pridelavi z minimalno uporabo zaščitnih kemičnih sredstev.

Zadnja dislocirana enota po vrsti je v **etnografski hiši v Dolini**. Njen cilj je med drugim spodbujanje lokalnih kmetov k predelavi bučnih semen v bučno olje. Ta poseben izdelek je pomemben del lokalne kulinarične in kmetijske dediščine, ki je neločljivo povezan s Prekmurjem, znanim po kakovostnem bučnem olju.

KULTURNO ZGODOVINSKI POTEP PO LENDAVI IN OKOLICI

Tam, kjer so nekoč potekale usodne bitke, kjer so se rojevale spletke in pisala zgodovina, se danes prepletata preteklost in sedanjost ter se pred našimi očmi razkrije bogastvo ohranjenih vrednot, v ozadju katerih se skrivajo tudi lokalne tradicije ...

Ko se približujemo Lendavi, nas že od daleč pozdravi **lendavski grad**, ki z vzpetine budno varuje mesto. Na tem mestu bi naj že v 10. stoletju stala utrdba. Lendavski grad so zgradili po koncu tatarskih pohodov v štiridesetih letih 13. stoletja, današnjo podobo v obliki črke L pa je dobil leta 1712. Skoz desetletja so stavbo uporabljali za različne namene, od začetka sedemdesetih let 20. stoletja pa v njem deluje **Galerija–Muzej Lendava**. Obiskovalci si lahko med drugim ogledajo spominsko sobo Györgya Zale, spominsko sobo in zbirko metuljev Štefana Galiča, stalno zgodovinsko zbirko Grad na preži z replikami srednjeveškega hladnega in strelnega orožja, etnološko razstavo, lapidarij s kamnitimi ostanki iz Lendave in okolice, razstavo Sakralna dediščina Lendave in zbirko male plastike v bronu, nastalih v okviru Mednarodnih likovnih kolonij Lendava ter številne občasne razstave.

→ Izjemno zanimiva je zbirka metuljev Štefana Galiča, ki šteje skoraj 400 eksponatov in odraža raznolikost sveta.

↓ Lekarniška oprema s konca 19. stoletja ne obuja le zgodovino lekarništva, temveč ima tudi kulturološko in zgodovinsko vrednost.

V **Muzeju meščanstva, tiskarstva in dežnikarstva**, ki je prostore dobil v eni najrazkošnejših neobaročnih stavb na Glavni ulici, se lahko seznanimo z novejšo zgodovino mesta.

V prvem prostoru je predstavljen meščanski način življenja: delovna soba in oprema po vzoru meščanskega salona. Na levi strani razstavnega prostora je razstavljena lekarniška oprema z bogato zgodovino, ki je zelo dragocena tudi z vidika zgodovine farmacije, saj je bila leta 1835 v Dolnji Lendavi ustanovljena prva lekarna v Prekmurju, apoteka Szentháromság Patika (Apoteka Svete trojice). Lendava se ponaša tudi s prvo tovarno dežnikov na ozemlju Avstro-Ogrske, zato je v muzeju na ogled postopek izdelave dežnikov. Posebna pozornost je namenjena tiskarstvu, dejavnosti, ki se je v Lendavi začela leta 1889. Za njen razvoj so bila zaslužna

predvsem prizadevanja Ernőja Balkányija, zaradi katerih je tiskarska industrija v mestu do konca drugega desetletja 20. stoletja močno pridobila na pomenu.

V vasi **Dolina**, oddaljeni le nekaj kilometrov od Lendave, so leta 2022 odprli **etnografsko hišo**, urejeno v nekdanji podeželski hiši, ki velja za prvo opečnato stavbo v naselju. Etnografska hiša, umeščena v idilično okolje, je namenjena predvsem skupnostnim dejavnostim in ohranjanju tradicije. Poleg tega objekt služi tudi kot poučni center ter zagotavlja prostore za poletne taborne in usposabljanja. ♦

PO SLEDEH SAKRALNIH SPOMINSKIH KRAJEV IN OBJEKTOV

Rimokatoliki in evangeličani avguštinskega reda, to je luterani na območju Lendave še danes ohranjajo svojo vero in živijo v medsebojnem sožitju. O verski raznolikosti regije pričajo ohranjeni sakralni spomeniki, cerkve, kapele in romarska mesta, pri čemer je treba upoštevati, da je vse do leta 1944 pomembno vlogo imela tudi judovska skupnost.

V naseljih občine najdemo številne sakralne objekte. Eden najbolj znanih je župnijska cerkev svete Katarine Aleksandrijske, ki stoji v središču Lendave. Njena predhodnica je bila verjetno cerkev, ki jo je leta 1608 dal postaviti Kristóf Bánffy v spomin na boje proti Turkom. Nad vhodom je napis v latinščini, ki v sebi skriva letnico 1751, njegov pomen pa je: »Zgrajena sem iz milostne zaobljube v čast device in mučenice svete Katarine«. Po svoji umetniški vrednosti izstopata predvsem baročni zvonik in glavni oltar. Cerkveni strop so nekoč krasile freske, ki pa so bile med različnimi prenovitvami uničene. Cerkveni trg krasijo kipi svetega Florijana, zavetnika gasilcev, svetega Štefana Ogrskega, postavljenega v čast madžarskega milenija in Antona Martina Slomška, nekdanjega mariborskega škofa.

Če se od cerkve odpravimo navkreber proti Lendavskim goricam, pridemo do kapele Svete Trojice, ki stoji na vzpetini med bujnimi vinogradi. Zgrajena je bila po vojnah proti Turkom v letih 1727 in 1728 na pobudo premožne družine Gludovác. Posebnost poslopja, zgrajenega v baročnem slogu, je med drugim tudi v tem, da je v njej shranjena mumija grajskega poveljnika Mihaela Hadika, ki naj bi po legendi bil eden izmed junakov bojev proti Turkom pod vodstvom Kristófa Bánffya v 17. stoletju. Naravno mumificirani posmrtni ostanki Mihaela Hadika ležijo v stekleni krsti.

Čeprav je večina prebivalcev Lendave katoliške veroizpovedi, je na kulturo in zgodovino mesta bistveno vplivala tudi evangeličanska vera. **Evangeličansko cerkev** v Lendavi so zgradili razmeroma pozno, leta 1934, ko so jo tudi slovesno predali svojemu namenu. V nasprotju z reliefom na pročelju zgradbe, kjer je upodobljen Kristus, je njena notranjost opremljena minimalistično, a elegantno. Oltarna podoba je delo priznanega lendavskega slikarja Lajčija Pandurja.

← Kapelico ob Marijinem drevesu krasijo izjemno lepi vitraži likovnega umetnika Lászla Hermána.

↑ Notranjost cerkve s pozlačenimi elementi in marmornimi okraski ustvarja osupljivo baročno vzdušje.

↗ Stalna razstava v sinagogi obuja spomin na judovsko skupnost, ki je v Lendavi živela do druge svetovne vojne, ter skozi dokumente in predmete oživlja preteklost.

Na nekdanji izjemen pomen judovske skupnosti spominjata dve lokaciji ... V središču Lendave, le nekaj kilometrov od pokopališča, stoji **sinagoga**, najpomembnejši arhitekturni spomenik lendavske judovske skupnosti, ki odraža njeno zgodovino, družbeno vlogo in kulturo. Z gradnjo sinagoge so začeli leta 1866, v času rabina Mojzesa Schacherlesa. Nekoč, ko je bila še prizorišče verskih obredov, je bilo v glavni dvorani 80 sedežev za moške, na galeriji pa je bilo prostora za 60 žensk. Kot sakralni objekt je delovala do leta 1944, ko so bili po deportaciji Judov ukinjeni vsi verski obredi. V Dolgi vasi, le nekaj kilometrov od Lendave, je drugo največje ohranjeno **judovsko pokopališče** v Sloveniji, kjer so člane judovske skupnosti pokopavali že od tridesetih let 19. stoletja. Na nagrobnikih, obrnjenih v smeri Jeruzalema, so judovska imena, zapisana v latinski in hebrejski pisavi. Pokopališče je še danes urejeno in negovano, kljub temu, da potomcev lendavskih Judov ni več in je zaradi tega na grobovih tudi vse manj kamenčkov ... ♦

Poleg regij Őrség in Göcsej je tudi pokrajina Hetés bogata z lesenimi vaškimi zvoniki, kar naj bi bilo posledica dejstva, da je območje bogato z gozdovi, mogoče pa so že nekoč bili pravi mojstri za obdelovanje lesa. Ljudsko ime teh zvonikov izhaja iz čokatosti strešne konstrukcije v obliki ženskega krila. Za njihovo velikost je značilno, da so navadno enako visoki ali malenkost višji kot ostale stavbe v vasi. V Prekmurju, natančneje v okolici Lendave najdemo tri ohranjene lesene zvonike, in sicer v Kamovcih, Genterovcih in Pincah.

Območje se ponaša s kar dvema zelo znanima romarskima krajema. Eden od njiju je tako imenovano **Marijino drevo** v Črnem logu pri Radmožancih. O romarskem kraju z dolgoletno zgodovino krožijo številne legende, na primer o moškem, ki je v roke vzel sekiro, da bi posekal hrast, nad katerim se je pojavila Devica Marija, a svojega dejanja ni mogel izpeljati, kakor tudi o najrazličnejših videnjih Device Marije in čudežnih ozdravitvah. K Marijinemu drevesu še danes prihajajo številni romarji, ki si želijo izkusiti moč tega svetišča. Podobno kot Radmožanci je pomemben romarski kraj tudi vasica Kot, kjer so ob mrtvici reke Mure uredili **Spominski park Danijela Halasa**. Na tem mestu je leta 1945 vaški mlinar naletel na truplo župnika Danijela Halasa. Spominski park dopolnjuje Križev pot Danijela Halasa na Hotizi. 14 postaj križevega pota je razvrščenih ob pešpoti, ki vodi od vasi do nekdanje struge reke Mure. V parku so postavili tudi velik lesen križ.

